

ПРИКАЗИ И ОСВРТИ

Мухамед А. Карамехмедовић, УМЈЕТНИЧКА ОБРАДА МЕТАЛА, Библиотека културно наслеђе, ИРО »Веселин Маслеша« ОО издавачка дјелатност, Сарајево 1980, 466 страна

Студија М. Карамехмедовића »Умјетничка обрада метала« представља покушај да се на основу збирки из наших и иностраних музеја (Истанбул, Анкара, Коња, Софија и Фиренца), архивске грађе и литературе добије јаснија слика историјског развитка једне прилично неистражене области примијењене умјетности народа Босне и Херцеговине. Већи дио књиге посвећен је материјалу турског периода, док је средњовјековна баштина, као могућност успостављања континуитета у каснијим временима, дата сажето, кроз два поглавља: »Структура босанско-херцеговачког занатства прије коначног турског освајања« (стр. 11—19) и »Умјетничка обрада метала у XV стољећу« (стр. 21—56).

И поред слабе очуваности средњовјековних творевина, аутор је јасно утврдио главне културне токове и стилска обиљежја умјетнички урађених предмета и производа из овог раздобља. У раном средњем вијеку је присутан утицај Византије. То се најбоље види по налазима накита. Касније налази носе стилска обиљежја Запада: готика и поткрај XV вијека нешто ренесансе. Дубровачки и италијански мајстори извозе своје производе у Босну и Херцеговину и тиме врше пресудни утицај на домаће занатлије. Највећи процват босанскохерцеговачке умјетничке обраде метала је постигнут у првој половини XV вијека.

Основни ауторови закључци у најважнијем дијелу студије који третира умјетничку обраду метала послје пада Босне под турску власт, одвијају се у два правца: с једне стране, то је непрекинутост аутохтоних стилских схватања, а с друге доминација оријенталног духа у идејном и стилском погледу. Ове своје идеје Карамехмедовић је разрадио кроз осам по обиму неједнаких поглавља: »Промјене у умјетничкој обради метала свих грана по доласку Турака у наше крајеве« (стр. 57—85); »Занатска радиност« (стр. 87—136); »Друштвене потребе, начин живота и социјални положај умјетника занатлија« (стр. 137—140); »Радионице, технике, материјали и врсте производа« (стр. 141—157); »Оријентални метал, мотиви, њихови извори и утицаји« (стр. 159—389); »Аутохтони облици и оријентална орнаментика« (стр. 399—401); »Естетско-ликовни аспекти и филозофија форме« (стр. 403—408) и »Барокни елементи — орнаментика и одумирање умјетничких заната« (стр. 409—412).

Долазак Турака битно не мијења начин живота наших народâ. Стари облици и даље живе. За потребе војске настављају да раде домаће занатлије, а задржава се и цијели систем претходне производње у рудницима и трговини. »Херцеговачка златарска радионица« постаће чувена у XVI вијеку не само у Босни и Србији, већ и на Истоку и Западу. Дотадање израђевине, понајвише рађене од племенитих метала и, рјеђе, од бронзе, олова, жељеза и глине, потискује бакрено посуђе које су Турци донијели са собом. Од бакра се развила велика производња свих употребних и украсних предмета за све конфесије. »Домаће занатлије током цијелог XVI вијека настоје да њим овладају — рекли бисмо да је помоћ турских занатлија незнатна или готово никаква« (стр. 76). Нестају и стари називи за неке врсте занатлија и златара, који се половином XVI стољећа називају кујунџијама. Кујунџијски еснаф је обједињавао све вјероисповијести у златарству, те су и нормални утицаји једних на друге. Иако оријентализовано, златарство није прекидало са старом традицијом. Обогаћивши се уз овај занат, златари (кујунџије) Срби купују имања, отварају нове радње и постају ктитори цркава.

Умјетничка обрада метала у Босни и Херцеговини се развијала кроз неколико стољећа свог трајања да би, у XVII и XVIII вијеку, достигла врхунац у богатству форми и раскопи орнаменталне стилизације. »И као што су, у средњем вијеку, многобројни страши мотиви и облици из Византије и са Запада били пропуштени кроз филтер властите средине и до те мјере локализовани у орнаментици наше земље да су стекли право грађанства, тако да их је било немогуће више назвати страним и оријентални облици и декорација, у сталној тежњи наших умјетника за еманципацијом од турских извора, поштују су губили свој првобитни значај и карактер« (стр. 400).

Карамехмедовићева студија је до сада најозбиљнији и најпотпунији прилог знанственом проучавању историје примијењене умјетности народâ Босне и Херцеговине. Аутор посједује и специјалистичко и опће образовање, као и могућност да филозофски промишља о умјетничком бићу. Примједба му се може ставити због неконсултовања нових дјела која су се јавила у времену од завршетка руко-

писа, 1964. године, до његовог публиковања 1980. Ипак, разлози »техничке природе и других околности« (стр. 7), због којих се ово дјело појавило са закашњењем, не умањују вриједност ове студије. Вриједан похвале је академски сликар Владо Војновић, чији су прецизни и лијепо рађени цртежи рекли оно што аутор и фотографија нису могли.

Мр Борис Нилевић

Драгољуб Драгојловиќ — Вера Антиќ, БОГОМИЛСТВОТО ВО СРЕДНОВЕКОВНАТА ИЗВОРНА ГРАЃА, Македонска академија на науките и уметностите, Скопје, 1978, стр. 275

Питање дјеловања богумилског покрета на Балканском полуострву представља још увијек врло интересантну историјску тему којој се посвећују студије с циљем да се објасни низ неразјашњених или дискутабилних проблема, а тичу се поријекла, раширености и вјероисповјести средњовјековних богумила.

Истраживања богумилства у средњовјековној историјској грађи, мада интересантна, доста су тешка за правилно тумачење, јер је писана историјска грађа везана искључиво за литературу и списе идеслошких противника богумила. То су, у већини случајева, фрагментарни и садржински несагласиви подаци, што, поред недостатака аутентичних остатака богумилске књижевности, ставља пред истраживача препреку из које често изничу различита тумачења и контраверзне и погрешне поставке о богумилству.

Једно од новијих дјела у коме је проблем богумилства посматран из другог угла, а расправља се о траговима богумилства у средњовјековној историјској грађи, јесте књига Драгољуба Драгојловиќа и Вере Антиќ, *Богумилството во средновековната изворна граѓа*. Књига се, поред предговора, списка скраћеница, резимеа на енглеском језику и регистра, састоји из двије главе. У првој, *Богумилска и псевдобогумилска књижевност*, расправља се и анализира о остацима богумилске и псевдобогумилске књижевности и, прије свега, оцјењује оригинална богумилска књижевност, која се одржала у малим траговима. Малобројна дјела богумилске књижевности садрже идеолошке и теолошке елементе, што је и разумљиво, с обзиром да је богумилство утицало на карактер те књижевности.

Богумилски покрет јавља се двојако: као вјерско-политички покрет за ослобођење од вјерске и политичке доминације сусједних земаља и као народни покрет, пошто је судбина народа угрожена, како унутар саме земље, тако и споља.

Аутори су за један дио средњовјековне историјске грађе утврдили да има у себи елемената, или је у потпуности у духу богумилског учења. Прије свега, то су апокрифи који се не могу приписи-